

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Muusikaosakond

Muusikaõpetaja õppekava

Marko Mägi

**KLAVERIÕPETUSE JA SOLFEDŽO LÕIMIMINE
VILJANDI MUUSIKAKOOLI VANEMAS ASTMES**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Tuulike Kivestu, MA

Viljandi 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. UURIMUSE TEOREETILISED LÄHTEALUSED	5
1.1. Lõimingu mõiste ja olemus	5
1.1.2. Lõimingu liigid.....	7
1.1.3. Ainetevaheline lõiming	9
1.1.4. Lõimingut takistavad tegurid.....	10
1.2. Muusikaline huviharidus Eestis	11
1.2.1. Ajalooline lühiülevaade	11
1.2.2. Praegune olukord	12
1.2.3. Huviharidus Viljandi muusikakoolis.....	14
1.3. Solfedžo lõimumine pilliõpetusega	15
2. METOODIKA	18
2.1. Uurimistöö meetodid.....	18
2.2. Uuritavad	19
2.3. Andmete kogumine ja analüüs	19
3. UURIMISTÖÖ TULEMUSTE ANALÜÜS JA JÄRELDUSED	22
3.1. Solfedžo ja klaveriõppe lõimumine Viljandi muusikakooli ainekavade põhjal	22
3.1.1. Helistikud.....	22
3.1.2. Noodist lugemine ja muusikaanalüüs.....	24
3.1.3. Improvisatsioon, omalooming ja saatefaktuuri kujundamine.....	25
3.1.4. Järeldused solfedžo ja klaveriõpetuse lõimumise kohta Viljandi muusikakooli ainekavade põhjal	27
3.2. Solfedžo ja klaveritundide lõimimine Viljandi muusikakooli igapäevases õppetöös.....	29
3.2.1. Klaveritundide vaatlemise tulemused	29
3.2.2. Helistike õpetamise ajaline kooskõla	30
3.3. Järeldused.....	31
3.4. Rakendusvõimalusi - Viljandi muusikakooli solfedžo ainekavas sisalduvad muusikateoreetilised ja didaktilised aspektid, mida on võimalik lõimida klaveriõpetusega.....	33
KOKKUVÕTE.....	36
KASUTATUD ALLIKAD	38
Lisa 1 Viljandi muusikakooli solfedžo vanema astme ainekava	41
Lisa 2 Viljandi muusikakooli vanema astme klaveriõpetuse ainekava.....	47
Lisa 3 Tunnivaatlusleht.....	51
Summary	52

SISSEJUHATUS

“To study music, we must learn the rules. To create music, we must forget them.”

- Nadia Boulanger

Lõimingu teema on aktualiseerunud viimasel ajal nii teoreetilistes uurimustes kui ka õppekavades ja teistes ametlikes dokumentides. Käesoleva magistritöö teemavalik on ajendatud vastuoludest, mida autor tuvastas õpetajakoolitusel omandatu ja vaatluspraktika ajal tundides nähtu vahel. Tundide vaatlejana tuli mitmete tundide käigus konstateerida fakti, et õppeainete omavaheline seostamine oli puudulik või olematu. Sellest tingituna tekkis küsimus muusikateoreetiliste ainete ja pilliõpetuse lõimimise võimalustest Viljandi muusikakoolis nii ainekavade tasandil kui ka praktilises õppetöös.

20. sajandi kogemusi üldistades saab öelda, et hariduses on olnud juhtivad kaks põhieesmärki: esiteks suurendada õpetuse tõhusust, saavutada õppekavas nõutu ja parandada õpilaste õpiedukust ning teiseks luua tingimused õpilase individuaalsuse säilitamiseks ja arenguks (Unt 2005, lk 60). 21. sajandi kool käsitleb õppimist pigem protsessina, kus õpetajad korraldavad ja võimaldavad õppimist ja õppijad õpivad õppima ja õpitut rakendama (Middlewood 2005; Pilli 2009 järgi, lk 5). Õpetuse tõhususe ja väljundipõhisuse saavutamiseks ongi vajalik lõiminguidee praktiline teostumine, mille võtmeks on pädevuste käsitlemine läbi erinevate ainete. Seetõttu tuleb küsida, kuidas saaksime igas muusikakoolitunnis toimuva õppega toetada õpilase muusikaliste oskuste terviklikku arengut. Selline lõimitud tervik, kus mitme aine teemad ja ülesanded on omavahel seotud, aitab õpilastel välja arendada konkreetseid oskusi, kuidas rakendada teoreetilisi teadmisi praktilises muusitseerimises (Sillamaa 2012, lk 4).

Lõimingut puudutavaid uuringuid, mis annavad teavet lõimingu eritahkude kohta üldhariduse kontekstis leidub mitmetes uurimustes nagu :

Ele Nugise magistritöö "Mäng muusikas - I kooliastme õppeainete lõimimisel" 2013;

Küllike Miku magistritöö "Loodusõpetuse lõimumine muusikaõpetusega esimeses klassis" 2010; Signe Varendi magistritöö "Esimese kooliastme võõrkeeõpetajate hinnangud lõimisevõtete olulisuse ja kasutamise kohta" 2011.

Vähem tähelepanu on leidnud muusikalise huvihariduse vastav problemaatika. I, II ja III klassi pilliõpetuse ning muusikateooria vahelise ühisosa leidmist läbi erinevate vaatepunktide on põhjalikult uurinud Terje Heido-Rosenberg oma magistritöös "Pilliõpetuse ja solfedžo kui õppeaine vastastikuse seose probleemist". Antud uuringus otsitakse vastust küsimusele, kuivõrd solfedžo on toetusaineks pilliõpetusele. Autor püüab leida võimalusi, kuidas solfedžos pakutu toetaks õpilasi pillimängu omandamisel. T. Heido-Rosenberg võttis õpilaste teoreetiliste ja praktiliste teadmiste arendamiseks solfedžotundides kasutusele pilliõppe repertuaari, näitamaks, et kõike, mida õpitakse solfedžos, saab, võib ja tuleb kasutada ka pilliõpetuses (Heido- Rosenberg 2007, lk 4-5).

Käesoleva uurimustöö põhiprobleemiks on selgitada välja, kuivõrd klaveriõpetus ja solfedžo on lõimitud Viljandi muusikakooli vanemas astmes.

Magistritöö koosneb 3 peatükist.

Uurimistöö teoreetilises osas antakse ülevaade lõimingu olemusest, pedagoogilistest lähtekohtadest, ainetevahelisest lõimingust, nende ajalisest kooskõlast ja lõimingut takistavatest teguritest. Lisaks tutvustatakse Eesti muusikalise huvihariduse kujunemist ja praegust olukorda. Eraldi on alapeatükk Viljandi muusikakoolis antavast huviharidusest. Esimese peatüki lõpus on teoreetiline ülevaade solfedžo ja pilliõppe vahelisest lõimingust ning uurimistöö eesmärkidest. Teises peatükis antakse ülevaade uurimuse valimist, töös kasutatavatest uurimismeetoditest, uurimuse käigust ja andmetöötlusest. Kolmandas peatükis kirjeldatakse Viljandi muusikakooli solfedžo ja klaveri ainekavade võrdleva analüüsi tulemusi ühisosa seisukohalt, ning tehakse nende põhjal järeldusi ainekavade lõimumise kohta. Samuti antakse ülevaade klaveritundide vaatlustulemustest ja tehakse järeldusi lõimingu seisukohalt. Lisaks pakub töö autor välja klaveritundide ja solfedžo suurema lõimimise võimalikud lahendused.

1. UURIMUSE TEOREETILISED LÄHTEALUSED

Käesolevas peatükis kirjeldatakse lõimingu mõistet hariduses, tutvustatakse Eesti muusikalise huvihariduse ajaloolist tausta ja tänapäeva olukorda. Sõnastatakse uurimuse põhieesmärk ja küsimused, millele uurimuses vastuseid otsitakse.

1.1. Lõimingu mõiste ja olemus

Lõiming ehk integratsioon kõige laiemas tähenduses on ühendamine või ühendumine, osadest või elementidest terviku moodustamine või moodustumine (ENE 3, 1988, lk 648). Integratsiooniks nimetatakse taastamist, täiendamist, ühtlustamist ning osade ühendamist (Vääri, Kleis & Silvet 2000). Mõisted integratsioon ja lõiming on sünonüümid (Emakeele Selts 2013). Keelevara õigekeelsussõnaraamat annab integratsiooni seletuseks lõimingu, lõimimise, lõimumise (Õigekeelsussõnaraamat 2006). Sõna *integratsioon* pärineb ladina keelest ja selle eestikeelseks vasteks on taastamine, uuendamine. Pedagoogikas tähendab integratsioon erinevates ainetes seni omandatud informatsiooni ühendamist ning seoste leidmist (Pärtel & Ööpik 1998, lk 15). 2002. a. põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas kasutatakse sõna integratsioon aga uues 2010. a. põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas on võõrsõna integratsioon asendatud eestikeelse sõnaga lõiming. Tegusõna "lõimima" kannab tähendust liitma, ühte sulatama (Eesti keele seletav sõnaraamat 2009). Antud töös kasutatakse mõlemat mõistet.

Seoses infotehnoloogia hüppeliselt kiire arenguga on ka informatsiooni hulk plahvatuslikult kasvanud. Informatsiooniküllus toob omakorda kaasa teadmiste fragmentariseerumise. Teadmiste lõiming on tähtis küsimus nii teadmiste spetsialiseerumise ja plahvatusliku kasvu kui ka kiiresti areneva tehnoloogia sotsiaalse mõju seisukohast (Taba 1962, lk 189). Spetsialiseeritud teaduslikud teadmised, mis lõpevad ametis, aines või distsipliinides, on hariduse seisukohalt indiviidi orienteerumiseks maailma keerukuses ebapiisavad (Gustavsson 2000, lk 80). Killustatud ja seosteta teadmised ning oskused on sama väärtusetud kui osadeks võetud arvuti. Õppekava, õppematerjalide ja

õpetaja ülesandeks ongi luua eeldused tervikliku pildi saamiseks (Lepmann 2010, lk 322-342).

Õppetegevus ja selle tulemused kujundatakse tervikuks lõimingu kaudu. Lõiming toetab õpilaste üld- ja valdkonnapädevuste kujunemist. Lõimingu saavutamist kavandab põhikool kooli õppekava arenduse ning õppe- ja kasvatustegevuse planeerimise käigus (Põhikooli riiklik õppekava, vastu võetud 06.01.2011).

Vastuseks akadeemilistel distsipliinidel põhinevate õppeainete suurenenud mahule ja õpilaste oskamatusete erinevates ainetes õpitavat omavahel seostada, samuti selleks, et lülitada õppekavasse üldiste pädevuste õpetamist, on püütud traditsioonilist ainepõhist õppekava mitmel erineval viisil modifitseerida. Need modifikatsioonid püüavad õppeainete sisu lõimida, et muuta see õpilaste jaoks kergemini omandatavaks ja anda neile rohkem võimalusi huvitavaks ja motiveerivaks õppetegevuseks. Pakutakse välja erinevat tüüpi lõimitud või holistilisi õppekavasid (Vars 1991, lk 14-15). Üks lõimingu filosoofiline lähtealus toetubki holistlikkule maailmakäsitlusele, mille põhiideeks on, et tervik on suurem kui osade summa. Holism on terviklikkuse filosoofia, mis rõhutab terviku taandamatust osade mehhaaniliseks summaks. Terviklikkus on holismi järgi kogu maailma ühendav seesmine mittemateriaalne faktor (ENE 3, 1988, lk 457).

Õppekava seisukohalt on ainetevahelise integratsiooni optimaalseim võimalus temaatiline seostatus. Läbivate teemadena erinevais aineis käsitletu annab õppijale tõelise ja sügavuti tungiva pädevuse. Ühe probleemi vaatlemine ja käsitlemine eri külgedest (antud juhul eri ainetes) annab õppijale oskuse orienteeruda paljususes ning teha õigeid otsuseid ja valikuid. See viib lõpptulemusena välja aktiivse, toimetuleva ühiskonnaliikme kujunemisele. Probleemidele komplekselt lähenedes on õpilasel võimalus õppida kujundama õigeid väärtushinnanguid ja valida sobivaid käitumisviise (Liiva, Rohtmets, Sulg 1997, lk 49-52).

1.1.2. Lõimingu liigid

Protsessuaalsed dimensioonid

Lõiming jaotub sisemiseks ja välimiseks lõiminguks. Sisemine lõiming tuleneb abstraktsest analüüsist, millele lisandub ka nägemise, kompamise ja katsetamise võimalus ning silmaga nähtav tulemus, samuti areneb materiaalse maailma tunnetamine. Õppeainet käsitledes minnakse õpitava materjali juurde õpilasele tuttava kaudu ning konkreetset abstraktsele (Saago 2010, lk 524).

Sisemine lõiming on õppijas toimuv protsess ja realiseerub õpitava ühendamise abil oma kogemustega ja igapäevaelu nähtustega (Kuusk 2008, lk 3). Sisemise lõimingu on seotud sellised aspektid nagu õpilaste huvid, varasemad kogemused, õpioskused ja suuresti õpimotivatsioon. Kui huvid ja kogemused võivad sõltuvalt lapsest erineda, siis õpimotivatsiooni loomine ja hoidmine, toetudes lõimingu võimalustele (teemapõhine õpe, projektid, huvitavate seoste selgitamine jne), on paljuski õpetaja ülesanne (Schurr 2009, Varendi 2011, lk 7 järgi).

Välimist lõimingut võib käsitada kui õppekava koostajate ja aineõpetajate teadlikku katset seostada erinevaid õppeaineid nii omavahel kui ka õppekava üldiste põhimõtetega, saavutades seeläbi õppekava ja õpetuse terviklikkuse. Õpilastele ei peaks jääma muljet, et erinevad õppeained on üksteisest lahus olevad tervikud (Sägi 2010, lk 229). Välise lõimingu eesmärgiks on soodustada õpilastes toimuvat sisemist lõimingut, mille käigus tekitab õpilane mitmetes õppeainete omandatud teadmiste käigus talle vajalikud ainetevahelised seosed (Pärtel & Ööpik 1998, lk 15-17). Õpetaja saab soodustada välise lõimingu kaudu õpilaste sisemist lõimingut, luues seoseid õpilaste kogemuste, varasemate teadmiste, igapäevaelu ja teiste ainetega (Raudsep 2010, lk 171).

Ajalised dimensioonid

Lõimingukäsitlustes eristatakse veel vertikaalset ja horisontaalset lõimingut. Vertikaalne lõiming võib oma olemuselt olla kas lineaarne või spiraalne. Lineaarne lõiming on selline, kus aine erinevad osad on jagatud eri kursuste vahel, mis järgnevad teineteisele. Spiraallõiming on selline viis ainet organiseerida, kus aasta-aastalt muutub õpitava sisu ja maht keerulisemaks, samas aga käsitletakse igal aastal kogu ainet võimalikult laialt. (Kuusk 2010, lk 75).

Vertikaalne (ainesisene) lõiming on seoste loomine ajalises järgnevuses, eelnevalt õpitu arvestamine ja sellele toetumine. Õpitud oskused ja mõisted peaksid järgnevates klassides või kooliastmetes korduma, kus toimuks mõiste või oskuse areng, mille iga järgnev kogemus toetuks eelnevale, taotledes terviku moodustamist õppeaine siseselt (Ibid, lk 75).

Horisontaalne (ainete vaheline) lõiming tähendab seose loomist erinevate õppeainete vahel, nii et õpilastel kujuneks õpitavatest nähtustest terviklik aine piire ületav ettekujutus.

Horisontaalne lõiming:

- võib olla erineva tugevusega, alates lihtsast ainesisude omavahelisest sobitamisest kuni sugulasainete õppe täieliku ühitamiseni;
- ühendab eri liiki teadmisi ja kogemusi ning võimaldab õppijal luua terviklikku pilti õpitavast ja selle kohast oma järjest täienevas maailmapildis;
- võimaldab eri ainete tundides käsitleda samaaegselt üksteisega seotud teemasid ning saada ainetest avaram ettekujutus;
- on üldiste mõistete ning teemade käsitlemine eri külgedest ja eri distsipliinidest, et kindlustada mõistetele võimalikult avarad seosed (Ibid, lk 78).

1.1.3. Ainetevaheline lõiming

Õppeainete tasandil on lõiming ainetevaheliste seoste loomine (Olbrei 1998), mille käigus kasutatakse ühe aine sisu ja õpitud oskusi teise aine õpetamise rikastamiseks (Jaani 2010, lk 231). Kuna õpilane käsitleb õppeaineid kui üksteisest lahusolevaid eraldi tervikuid, on tervikliku mudeli tekkimine takistatud. Lõiming ise ei taga veel automaatselt seoste kujunemist õpilase peas, kuid on üheks oluliseks eelduseks suuremate ja keerukamate süsteemide arusaadavaks tegemisel, mis erinevaid ainevaldkondi liidab (Jaani 2010). Ainetevahelise lõimingu puhul toetab üks õppeaine teist, aidates õpitut kinnistada ja terviklikku teemakäsitlust luua (Jaani & Aru 2009, lk 15).

Terviklikuma teemakäsitluse ja erinevate õppeainetevaheliste seoste loomiseks on vaja koostööd, mis eeldab aga suurt ajaressurssi. Ainetevahelised seosed osutuvad vajalikuks eeskätt sel juhul, kui sarnaseid teemasid või ühiseid mõisteid õpetatakse erinevates klassides. Need on tegelikult integratsiooni eelaste ja tähendavad omandatu kasutamist, kinnistamist ja süvendamist teistes õppeainetes. Ainetevahelised seosed tulevad kõne alla kui võimalus anda või saada eelteadmisi mingi aine õppimiseks, anda üldist teavet ning laiendada õpilaste silmaringi. Samas eeldab see õpetaja kursisolekut teistes ainetes õpetatavaga (Fullan 2006; Kuusk 2008).

Oluline ainetevahelise lõimingu aspekt on ka õppeainete õpetamise ajaline sünkroonsus ehk ajaline kooskõla. Ajaline kooskõla on katse seostada ajaliselt tavaliselt kahte iseseisvat õppeainet nii, et ühes aines õpitu toetaks teis(t)es õppeaine(te)s õpitavat. Õppekava lõimingu alases kirjanduses käsitletakse ajalist kooskõla (ingl. *correlation*) traditsiooniliselt kui õpetajate reaalses koolitöös toimuvat tegevust. Seda peetakse õppekava lõimingu kõige lihtsamaks rakenduseks, mille puhul eri ainete õpetajad kooskõlastavad oma õppetegevuse, käsitledes sama mõistet või teemat üheaegselt kahe erineva õppeaine perspektiivist (Kuusk 2010, lk 233).

1.1.4. Lõimingut takistavad tegurid

Põhiline takistus lõimingut toetava uue metoodika väljatöötamisele on olnud sügavalt juurdunud ainekeskne õpetamispraktika, mida võtavad loomulikuna niihästi metoodikud, õpikute autorid, õpetajad kui ka õpilased. Pädevuste arendamine ainekeskse lähenemisega on väga vaevaline -- see oleks nagu õpetada klaverimängu ilma seda harjutamata, õppides vaid klaveri ehitust, tüüpe ja arengut. Seega tuleks kõigepealt töötada välja pädevuste arendamisel põhinev metoodika, seejärel oleks aga võimalik sellele tuginedes rakendada ulatuslikumat lõimingut (Ehala 2010, lk 76).

Samas võib tuua teise aspektina, et lõimingu ehk integratsiooni võimalustesse suhtumisi on kahesuguseid. Ühelt poolt on lõimingut võimalik pidada prioriteediks, mis aitab kogu õppetegevusele ning õpiväljundite hulgale anda sisulise ühtsuse. Teisalt saab lõimingusse suhtuda kui lisavõimalusse, mis alati ei saagi olla võimalik. Viimast lähenemist on põhjendatud sellega, et õppesisu, mis eri õppeainetes näiteks mõistetena kasutusele võetakse, sõltub teatud kindlast kontekstist – diskursused konstrueerivad teatud mõtlemisvõimalusi, korrastavad ja süstematiseerivad sõnu ja nende tähendusi, võimalikke teisi diskursusi välja lülitades (Luisk 2010, lk 362).

Üldisemaks integratsiooni takistavaks teguriks peetakse õpetajate teadmiste taset ja ulatust, sest ei õpetajad, ega ka õppe- ja ainekavade koostajad ei tunne piisavalt seda, mis jääb nende ainealast väljapoole (Kuusk 2005, lk 3).

1.2. Muusikaline huviharidus Eestis

Haridussüsteemi kujunemise, toimimise ning arengu tagab haridusseadus (Eesti Vabariigi haridusseadus 1992, § 1). Haridus liigitatakse ülesannetest johtuvalt üld-, kutse- ja huvialahariduseks (Eesti Vabariigi haridusseadus 1992, § 2). Haridusasutused on koolieelsed lasteasutused, põhikoolid ja gümnaasiumid, kutseõppeasutused, rakenduskõrgkoolid, ülikoolid, huvialakoolid, täiendusõppeasutused j.m., samuti neid teenindavad teadus- ja metoodikaasutused (Ibid, § 3).

Huvikooli näol on tegemist haridusasutusega, mis tegutseb noorsootöö valdkonnas ning loob huvihariduse omandamise ja isiksuse mitmekülgse arengu, sealhulgas oma keele ja kultuuri viljelemise võimalused huvihariduse erinevates valdkondades (Huvikooli seadus 2007, § 3). Üks huvikooli liike on muusikakool ning Eestis on neid registreeritud 82. (Eesti Muusikakoolide Liit, <http://www.eestimuusikakoolideliit.ee/>). Suurima osa tänapäevastest muusikakoolidest moodustavad omavalitsuste poolt rahastatavad muusikakoolid, millest enamik kuulub ka Eesti Muusikakoolide Liitu. Muusikalist huviharidust erinevates muusikakoolides omandas 2012/2013 õppeaastal 12673 õpilast (EML andmed).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et muusikalist huviharidust võib lugeda üheks kõige olulisemaks ja traditsioonilisemaks huvihariduse haruks.

1.2.1. Ajalooline lühiülevaade

Eesti muusikahariduse traditsioonid ulatuvad üle-eelmise sajandi algusse. 1919. a. avati kolm kõrgemat muusikakooli, üks Tallinnas ja kaks Tartus. 1922. a. alustas tööd Valga Muusikakool. Endise nimega lastemuusikakoolide teke sai alguse eelmise sajandi neljakümnendatel - asutati Tallinna, Pärnu, Viljandi ja Rakvere muusikakoolid. Positiivse ajaloolise tõigana tuleb märkida, et ENSV eksisteerimise vältel loodi enamikesse

suurematesse linnadesse muusikakool. Lisaks õpetati pillimängu paljude üldhariduskoolide huviringides. Puhkpillide algõpetust anti ka paljude harrastusorkestrite juures. Taasiseseisvumise algusesaastatel tekkis rida koole seoses filiaalide iseseisvumisega ja muusikaklasside ümberformeerumisega muusikakoolideks (Haasma 2006, lk 4).

Eestis on muusikalist huviharidust antud ligi 70 aastat. Nende aastatega on toimunud ühiskonnas suured muutused. Seda nii poliitilises kui kultuurilises plaanis, mille hulka kuulub ka hariduselu. Hoolimata nendest drastilistest muutustest, on muusikaline huviharidus erinevalt üldharidusest püsinud kuni tänase päevani küllaltki muutumatuna nii sisult kui vormilt. Kuni 2005. aastani õpetati Eesti muusikakoolides ametlikult ainult klassikalise muusika suunal. 2005. aastal valmisid üleriigilised pärimusmuusika- ja pop-jazzmuusika näidisõppekavad, aga reaalselt õpib nendel õppekavadel suhteliselt väike hulk Eesti muusikakoolide õpilaskonnast. Peab tõdema, et tollases Nõukogude Liidus ülesehitatud muusikakoolide võrgustik täitis oma eesmärgi klassikalis-akadeemilise muusika alghariduse andjana väga hästi. Muusikahariduse püramiidi põhi oli lai ja klassikalise muusika interpreedid, dirigendid ja heliloojad olid kõrgel rahvusvahelisel tasemel. Piisavalt suudeti koolitada ka pedagooge ja personaliprobleem muusikakoolides oli tänasega võrreldes väike. Kogu süsteemi lähtekoht oli, et kõiki muusikakooli õpilasi õpetati justkui potentsiaalseid edasiastujaid kõrgematesse muusikakoolidesse, mitte ei antud lastele ja noortele huviharidust, mille eesmärgiks on tulevaste harrastusmuusikute koolitamine (Üleriigiline pop-jazz näidisõppekava 2005).

Kutseliste muusikute ettevalmistamisel on ilmselt paratamatu õppurite seast valiku tegemine nende individuaalsete eelduse põhjal. Huvikooli eesmärgiks ei ole aga tippmuusikute "produktsoon", vaid luua võimalused isiksuse mitmekülgsaks arenguks (Hvenekilde 2009, lk 15).

1.2.2. Praegune olukord

Eestis sai muusikaharidussüsteem alguse 19. sajandi lõpul, mil tekkisid esimesed eramuusikakoolid. Praegune, 21. sajandi muusikaharidussüsteem pärineb aga suuresti nõukogude traditsioonist, mille mallide järgi seda kujundati peaaegu pool sajandit (Pung 2002, lk 19).

Lähtudes eelpool kirjeldatust ja toetudes Ene Oltre magistritöös toodud andmetele võib väita, et muusikakoolide õppesisul on tugev inerts ning paindumatus ja suutmatus kohaneda tänapäeva ühiskonna ja üldharidussüsteemi arengutendentsidega. Selleks, et tänapäeva muusikakool oleks õppeasutusena noorte inimeste jaoks sisult piisavalt atraktiivne ja põnev, laialdast muusikalist väljundit pakkuv ja kaasaegset huviharidust pakkuva kooli vastavatele nõudmistele kohane õppeasutus, peab haridussüsteem kiirelt reageerima õpilaste ootustele ja vajadustele (Oltre 2013, lk 15).

Vajadusest kohanda haridust vastavalt ühiskonnas ja kultuuris toimunud muutustele kirjutab Tiina Selke oma doktoritöös. 20. sajandi teine pool on olnud muutusterohke nii ühiskonnas, kultuuris kui ka hariduses. Aset on leidnud ühiskonna moderniseerumine, linnastumine, ilmalikustumine, muutunud on elulaad ja identiteedikäsitus jpm. Kõik need muutused on tema sõnul suuremal või vähemal määral mõjutanud kultuuri ja haridust (Selke 2007, lk 12).

Teine probleem, mis samuti tuleneb eelmise riigikorra muusikahariduslikest põhimõtetest on klassikalise-akadeemilise muusika ülimuslikkus ehk suutmatus näha nn. kunstmuusika kõrval hariduslikus plaanis täisväärtuslikena ka teisi muusikastiile. Klassikalise muusika valdkond toetub väga pikale traditsioonile nii tegevuses kui ka hariduses ja on seega küllaltki konservatiivne. Suurim raskus võrreldes klassikalise interpretatsiooniga pedagoogikaga ongi see, et sageli pole vanema põlvkonna muusiku tõekspidamised ning õpetus uuema põlvkonna tegemistele enam hästi kohaldatav ja nii tekib hõlpsasti olukord, kus haridus on n-ö ajast maas. Võib ju väita, et haridus peabki olema konservatiivne ja seega veidi ajast maas, kuid tänapäeva maailmas, mis on endisest enam suunatud innovatsioonile ning arengule, on ka hariduses hakatud julgemalt püüdma ette valmistada inimesi pigem uuenevate tingimustega iseseisvaks toimetulekuks, kui lähtuma traditsioonilistest lahendustest (Sillamaa 2012, lk 8).

Seoses laste huvihariduse mitmekesisustumisega ja võimaluste paljususega on kindlasti teisenenud ka muusikakooli roll lapse üldises huvihariduses. Kui Nõukogude aegses Eestis õpetati muusikakooli lapsi eesmärgiga koolitada elukutselisi tipp-interpreete ning potentsiaalseid sisseastujaid kõrgemasse muusikakooli, siis praegu on prioriteediks

muusikalise huvihariduse võimaldamine kõigile soovijatele (Pung 2002, lk 19).

1.2.3. Huviharidus Viljandi muusikakoolis

Huvikooli ja üldhariduskoolide muusikaringide kõrval on Viljandis suurimaks muusikalise huvihariduse andjaks Viljandi muusikakool, mille pidajaks on Viljandi linn. Muusikakooli põhitegevuseks on anda muusikalist põhiharidust, tagades kõrge kvaliteedilise erialase ja üldmuusikalise ettevalmistuse. (Viljandi muusikakooli arengukava 2012). Muusikakooli õppetöö koosneb grupiõpetusest üldainetes ja individuaalõpetusest erialaainetes. 2003. aastal kasvas märgatavalt kooli õpilaste arv ja on viimastel aastatel püsinud suurusjärgus 220-242 õpilast põhiõppes. Kool püüab leida uusi meetodeid ja vorme, et paremini kohandada õpilaskontingendi ning kultuurikeskkonna vajadustega. Igale õpilasele tuleb leida õpinguteks sobiv töömaht, arvestades lapse võimeid ning muusikalise kasvatuse suurt osatähtsust isiksuse arengus. Tuleb märgata andekamaid õpilasi ning võimaldada nende arenguks diferentseeritud õppekavasid. (Ibid)

Õppe- ja kasvatustöö eesmärgiks Viljandi muusikakoolis on aidata kaasa isiksuse arengule, kes:

- oskab oma tegevust eesmärgistada, kavandada ja hinnata;
- on motiveeritud õppima ja oskab õppida;
- mõtleb kriitiliselt, loovalt ja süsteemselt, on avatud enesearendamisele ja elukestvale õppele;
- arendab aktiivse muusikalise tegevuse kaudu muusikataju ja loovust (Viljandi muusikakooli õppekava)

2013. aastast on Viljandi muusikakool ainukese Eesti huvihariduskoolina valitud Tartu Ülikooli innovatsioonikooliks.

Õppekorraldus Viljandi muusikakoolis

Õppeprotsess jaguneb astmeteks: 1. – 4. klass on noorem aste, 5.- 7. klass on vanem aste ja lisaaste kestab üks kuni viis aastat, aga mitte rohkem kui gümnaasiumi lõpuni.

Nooremas ja vanemas astmes toimub õpetus süva- ja põhiõppekava alusel. Erinevus kahe õppekava vahel seisneb põhiliselt tundide mahus ja ainekavade raskusastmes. Õppetöö peamiseks vormiks on kontakttund, kuid õppetöö võib toimuda ka teistes vormides, nagu projektitöö, õppekäik ja iseseisev töö.

Vanemasse astmesse võetakse vastu noorema astme edukalt läbinud õpilased. Vanemas astmes toimub õppetöö kolmel erineval õppesuunal: klassikalise, pop-jazz- või pärimusmuusika suunal. Õpilasel on võimalus valida endale sobivaim.

Vanemas astmes keskendutakse:

- püsivuse ja eesmärgipärasuse suurendamisele ning aja jaotamise oskuse edendamisele;
- muusikaliste oskuste ja võimete (pillimäng, noodiõpetus, laulmine, koosmäng, rütmika, improvisatsioon, muusikaline kuulmine, muusikaline mälu) arendamisele;
- muusikaalaste teadmiste (stiilid, žanrid, vormid, pillid, terminid, ajalugu, heliloojad jm) omandamisele;
- loominguliste ja improvisatsiooniliste võimete arendamisele;

1.3. Solfedžo lõimumine pilliõpetusega

Varasemalt on solfedžo lõimumist pilliõpetusega Eesti muusikahariduses oma magistritöödes käsitlenud Terje Heido-Rosenberg (2007), Virgo Sillamaa (2012), Ene Oltre (2013) ja Merle Mets (2012).

Üldises plaanis on solfedžo muusikateoreetiline distsipliin, mis sisaldab helide omavahelisi suhteid ja helisuhete tajude arendavaid harjutusi st. kuulatava materjali analüüsimist ja noodistamist. Õpetuse eesmärgiks on arendada õpilastes muusikalist kirjaoskust ja analüüsivõimet. Solfedžotundides arendatakse õpilastes oskusi, mis puudutavad laulmist, puhast intoneerimist, muusikalist mälu, rütmitaju, koordinatsiooni jm. Need on tüüpilised musikaalsust kujundavad oskused, millega tuleb tegeleda kogu

õpingute vältel (Heido- Rosenberg 2007, lk 12).

Paraku näitavad uuringud, et solfedžo tundides omandatud ei oska õpilased praktilises musitseerimises kasutada. Solfedžo aine üks põhilisi eesmärke on muusikalise kuulmise arendamine. Kuulmist saab treenida, kuid see ei pruugi sugugi viia välja olukorrani, kus õpilased oskaks teadmisi, mida nad ehk isegi kuuldeliselt hoomavad, praktikas kuidagi kasutada. Olles põhjalikult analüüsinud oma kogemusi muusika õppimisel ning muusikuks saamisel leidsin, et teooria ja selle rakendamise vahel ongi tühimik (Sillamaa 2012, lk 25).

Oltre toob oma uurimuses välja, et solfedžot õpetades tehakse kõige suurem viga selles, et ei osata leida ja tutvustada lastele seoseid teooria- ja pillitunni vahel. Kindlasti on see keeruline, sest pilliõpetuses liigutakse hoopis teises tempos ja eelkõige esimestes klassides on raske liikuda solfedžos ja pilliõppes paralleelselt. Autori tähelepanek on, et õpilastel on iseseisvalt väga raske leida seoseid solfedžo ja pilliõppe vahel ning küllap seetõttu tundubki paljudele lastele solfedžo õppimine üsna abstraktsena.

Oltre magistritöös intervjueritud õpetajate arvates on väga suured lüngad lastel eelkõige analüüsioskuse puudumises. Solfedžo tunnis hästi omandatud teoreetilised teadmised ei leia kohest kajastamist pillitunnis ning õpitu kaob kiirelt meelest. Lastel puudub oskus analüüsida pillitunnis mängitavaid lugusid - nende palade meloodiaid ja akordikat. Probleem on selles, et pilliõpetajate poolt justkui ei taheta pillitunnis "aega raisata" taolise analüüsi peale, lihtsam on tegeleda masinliku õppimise ja pillimänguga. Võib väita, et sageli mängivad lapsed oma palasid mehaaniliselt, teadmata ja mõistmata täpselt, mida nad mängivad (Oltre 2013, lk 70).

Muusikateooria ja pilliõppe lõimumise probleemid peituvad ka sobiva õppetöö vormi puudumises. Kõik teoreetilised ained on rühmatunnid ning n-ö loenguvormis. Sellise õppevormi suurim miinus on see, et õpilased õpivad palju teoreetilist materjali kirjutama ning mingil määral ehk isegi kuulma, kuid selle sama sisu muusikasse rakendamisega ei tegelda otseselt üheski tunnis (Sillamaa 2012, lk 33).

Eelnevalt esitatust kasvab välja käesoleva uurimuse põhieesmärk, milleks on ja selgitada välja, mil määral on klaveriõpetus lõimitud solfedžo ainega Viljandi Muusikakoolis.

Magistritöös otsitakse vastust järgnevatele küsimustele:

- 1) Millised on solfedžos ja klaveriõpetuses käsitletavad ühised teemad Viljandi muusikakooli solfedžo ja klaveriõpetuse vanema astme ainekavadest lähtuvalt?
- 2) Millisel määral on solfedžo ja klaveri tunnid lõimitud Viljandi muusikakooli igapäevases õppetöös?
- 3) Milliseid Viljandi muusikakooli vanema astme solfedžo tundides käsitletavaid teemasid on võimalik lõimida klaveriõpetusse ehk millised on võimalused ainetevahelise lõimingu suurendamiseks ainekavadest lähtuvalt?

2. METOODIKA

Peatükk annab ülevaate uurimustöö eesmärkidest, uurimuse valimist, töös kasutatavatest uurimismeetoditest, uurimuse käigust ja andmetöötlusest.

2.1. Uurimistöö meetodid

Käesolevas magistritöös rakendatakse juhtumiuuringu metoodikat. Juhtumiuuring on meetod õppimaks keerukast juhtumist tuginedes antud juhtumi kõikehõlmavale mõistmisele, mis on saadud ulatuslikult kirjeldades ja analüüsides juhtumit tervikuna ja tema kontekstis. Traditsiooniliselt on juhtumiuuringut rohkem kasutatud sotsiaalteadustes, kuid tänu sotsiaalsete faktorite tugevale sidususele teiste valdkondadega (nt haridus), on antud meetodit hakatud laialdasemalt kasutama (Yin 2003, lk 219).

Viimastel kümnenditel on juhtumiuuring taas moodi läinud eriti haridusvaldkonna hindamisel (Kuusk 2006, lk 4). Erinevate valdkondade uurijad kasutavad juhtumiuuringu meetodit, et luua uut teooriat, vaidlustada olemasolevat teooriat, selgitada situatsiooni, kindlustada alust, et lisada olukorrale lahendusi, uurida või kirjeldada objekti või nähtust. Juhtumiuuringu meetodi eeliseks on tema sobivus igapäevaellu, kaasaegsus ja kättesaadavus läbi kirjalike aruannete. Juhtumiuuringute tulemused on otseselt seotud lugejate igapäevaelu kogemustega ja hõlbustavad arusaamist kompleksetest igapäevaelu olukordadest (Soy 1998).

Juhtumiuuring on eelistatud uurimisstrateegia juhul kui:

- a) fookus on suunatud mingile reaalse elu kontekstis kulgevale nähtusele või kui uurivat nähtust on raske uurida väljaspool selle loomulikku keskkonda;
- b) soovitakse detailset ja sügavuti minevat pilti toimuvast.

Kui juhtumiuuring käsitleb rohkem kui üht juhtumit, on tegemist mitme-juhtumi-

disainiga. Juhtumite valik mitme-juhtumi-uuringusse peaks olema hästi läbi mõeldud. Siin järgitakse dubleerimisloogikat. Kui valitakse juhtumid, mille puhul võib ennustada sarnaseid tulemusi, on tegemist otsese dubleerimisega. Kui juhtumite puhul võib ennustada vastandlikke tulemusi, räägitakse teoreetilisest dubleerimist. Mõlema valiku eelduseks on rikkaliku teoreetilise raamistiku väljatöötamine, mis aitab oletada, millistel tingimustel vastav nähtus ilmneb ja millistel tingimustel see arvatavasti ei ilmne. Hiljem aitab seesama raamistik tulemusi üldistada ja teha oletusi uute juhtumite kohta (Laherand 2008, lk 77).

Antud uurimustöös viisin läbi *longitudinal case studies* tüüpi uuringu, kus üksikjuhtumiks on õpetaja. *Longitudinal case studies* ehk longituutjuhtumiuuring on kvantitatiivne ja/või kvalitatiivne ühe vaatlusühiku uuring erinevatel ajahetkedel (Jensen ja Rodgers 2001, lk 61). Autor soovis teada saada, kas ja mil määral klaveriõpetajad lõimivad oma tundides õpetatavat materjali solfedžo tunnis käsitletavate teemadega. Seetõttu osutus kõige sobilikumaks meetodiks üksikjuhtumi uurimine tundide vaatlemise näol, sest uurimus tuleb läbiviia loomulikus keskkonnas.

2.2. Uuritavad

Valimisse kuulus viis muusikakooli klaveriõpetajat. Viljandi muusikakoolis töötab põhikohalisena viis klaveriõpetajat, seega on aluseks kõikne valim. Kõik valimisse kuuluvad klaveriõpetajad on muusikalise kõrgharidusega ja töötanud Viljandi muusikakoolis üle 20 aasta. Kõik uuritavad on õppinud Eesti Muusika- ja Teatri Akadeemias klassikalise klaveri erialal.

2.3. Andmete kogumine ja analüüs

Andmete kogumiseks valiti:

1. Viljandi muusikakooli vanema astme solfedžo ja klaveri ainekavad (vt lisa 1 ja 2), mille alusel viiakse läbi Viljandi muusikakooli solfedžo ja klaveri tunde.

Ainekavad on kättesaadavad Eesti hariduse infosüsteemist (EHIS).

2. E-päevikus olevad solfedžo ja klaveritundide tunnikirjeldused.

E-päevik on veebikeskkonnas olev kooli õppetööd puudutavate dokumentide haldamise keskkond, kuhu õpetajad kirjutavad toimunud tunni kirjelduse, õpilasele ettenähtud iseseisva töö ja muud õppetööd puudutavat informatsiooni.

3. Klaveritundide vaatlusandmed.

Uurimus korraldati Viljandi Muusikakoolis 2012/13 õppeaasta teisel trimestril. Juhtumiuuringu perioodi valimise aluseks oli eeldus, et sel perioodil toimub koolis korrapärane õppetöö, mis ei ole häiritud otsese õpetöö väliste tegevuste poolt nagu õpilaste avalikud kontserdid. Trimestri jooksul vaadeldi kokku 15 muusikakooli vanema astme (V-VII klass) klaveritundi, igalt õpetajalt ühe ja sama õpilasega kolm tundi. Vaatlus viidi läbi kolme nädala jooksul. Konkreetse klaveritunni vaatlemise leppis uurija klaveriõpetajaga kokku vähemalt nädal enne tunni toimumist. Uuritavad olid teadlikud, et vaatlus toimub magistratöö uuringu raames, kuid ei olnud teadlikud tunnivaatluse täpsest eesmärgist, mis puudutab solfedžo ja klaveriõppe lõimimist.

Uurimuses osalenud isikud on uurimustöös anonüümsed ning tähistatud:

- õpetajad tähtedega A, B, C, D, E
- õpilased numbritega 1, 2, 3, 4, 5

Keskmiselt kestis iga tund 45 minutit. Tunnivaatluse käigus registreeris vaatleja ettevalmistatud tabelisse (vt. lisa 1) kõik muusikateooria ja solfedžoga seostuvad mainingud. Vaatlustabeli koostamise aluseks oli solfedžo ainekava analüüsi tulemusena koostatud muusikateoreetiliste ja didaktiliste teemade loetelu. Ajalise kooskõla uurimiseks sain andmed Viljandi muusikakooli e-päevikust. Andmete kogumine toimus kvalitatiivsele uurimusele omaselt loomulikus, tegelikus olukorras.

Andmetöötluses kasutati kontentanalüüsi. Sisu- ehk kontentanalüüs on uurimismeetod, mida rakendatakse siis, kui soovitakse kirjeldada kogutud materjali sisu. See osutub tavaliselt vajalikuks siis, kui huvipakkuva nähtuse kohta ei ole piisavalt teooriaid või uurimisandmeid (Laherand 2008, lk 77). Andmetöötlusprotsessina kasutati päevikute ja tunnivaatlustulemuste analüüsimiseks sisuanalüüsi. Sisuanalüüs eeldab sobivate

otsinguühikute koostamist. Antud uurimuses oli otsinguühikuks tekstis sisalduv muusikateooriaga seostuv terviklik mõte, mis võis olla esitatud lausena, lauseosana või lõiguna tekstis.

Andmete analüüs koosnes kolmest faasist. Esimeses faasis tutvus uurija põhjalikult solfedžo ja klaveriõpetuse ainekavadega ja määratles kategooriad. Edasi selekteeris uurija materjali, leidis sisult olulise ja redutseeris analüüsiks kõlbuliku materjali. Ainekavade põhjal koostati solfedžos ja klaveriõpetuses käsitletavate ühiste teemade ja didaktiliste tegevuste loetelu. Teises faasis otsiti seoseid ainekavade põhjal määratletud kategooriate ja tunnivaatlusandmete vahel. Kolmandas faasis analüüsiti e-päevikust ja tunnivaatlustest kogutud andmete ajalist korrelatsiooni.

3. UURIMISTÖÖ TULEMUSTE ANALÜÜS JA JÄRELDUSED

Peatükk annab ülevaate uurimustöö tulemustest. Analüüsitakse saadud tulemusi, tehakse järeldusi ja pakutakse välja uusi lahendusi.

3.1. Solfedžo ja klaveriõppe lõimumine Viljandi muusikakooli ainekavade põhjal

Järgnevalt esitatakse analüüsi käigus saadud kategooriate ainetevaheline sisuline võrdlus. Kategooriateks on helistikud, noodist lugemine, muusika analüüs, improvisatsioon, omalooming ja saatefaktuuri kujundamine. Tabeli vasakul pool on solfedžo ainekavas sisalduvad tekstilõigud, paremal pool sama kategooriaga seostuv klaveriõpetuse ainekavas sisalduv tekstilõik.

3.1.1. Helistikud

Solfedžo ja klaveriõpetuse ainekavas on keskne koht helistikega tegelemisel. Klaveri ainekavas väljendub see ennekõike töös heliredelitega. Heliredelite õppimise juurde kuuluvad klassikalises klaveripedagoogikas traditsiooniliselt kolmkõlad pööretega, dominantseptakord pööretega, juhtseptakord, kadentsid ja kromaatileine helirida. Kõik need teemad on vastavalt klassile käsitletud ka solfedžo ainekavas. Mõlemas aines on V klassis kavas kuni viie märgiga duurid ja mollid, VI klassis on kavas mõlemas aines kuni kuue märgiga helistikud, ehk kõik kvindiringis sisalduvad helistikud.

Erinevustest tooksin välja vanema astme klaveri ainekavas kõigil kolmel aastal käsitletud vähendatud juhtseptakordi, mille õppimist solfedžo ainekava näeb ette alles VII klassis.

Tabel 1. *Helistikud, põhikolmkõlad, D7 ja VII7*

Solfedžo V klass	Klaver V klass
Viie märgiga duurid ja mollid. Harmooniline või melodiline moll koos põhikolmkõladega.	Heliredelid. V õ/a. on soovitatav läbi võtta järgmised helistikud: duurid - C, G, D, A, E, H; F, B, Es, As, Des; mollid - a, e, h, fis, cis, gis; d, g, c, f. Eesmärgiks õppida tundma õpilasele võimetekohaste nõuetega kõiki helistikke kuulmise järgi. Kromaatiline heliredel otse ja lahku.
Dominantseptakord (V7) 5.astmelt, lahendusega duuri ja molli. >VII lahendusega duuri ja molli.	D7 lühike arpedžo eraldi või koos kätega, >VII7 pikk arpedžo põhikujus otse, murtud arpedžo ja tutvuda 4-helil. akordidega.
Solfedžo VI klass	Klaver VI klass
Kuue märgiga duurid ja mollid.	kõik dieeside ja bemollidega helistikud
Põhikolmkõlade pöörded duuris ja mollis.	- 4-helil. akordid pedaaliga ja staccato; - lühike arpedžo; - murtud arpedžo; - pikk arpedžo (soov. ka pöörded) otse ja lahku; - kromaatiline heliredel otse ja lahku;
Dominantseptakordi pöörded ja nende lahendused duuri ja molli. Põhikuju V7, 1.pööre V6/5, 2. pööre V4/3 3. pööre V2	D7 ja >VII7 lühike arpedžo;
Solfedžo VII klass	Klaver VII klass
Kvindiringi põhjal tutvustada helistikke kuni 7 märgini	kõik dieeside ja bemollidega helistikud

Põhikolmkõlade pöörded duuris ja mollis.	<ul style="list-style-type: none"> - lühike arpedžo; - murtud arpedžo; - pikk arpedžo põhikujus otse ja lahku (soovit. pööretega); - 4-helil. akordid pedaaliga ja staccatos;
<p>>VII7 põhikujus lahendusega</p> <p>Dominantseptakordi pöörded ja nende lahendused duuri ja molli.</p> <p>Põhikuju V7, 1.pööre V6/5, 2. pööre V4/3 3. pööre V2</p>	<ul style="list-style-type: none"> - D7 ja >VII7 lühike arpedžo; - D7 ja >VII7 pikk arpedžo põhikujus otse ja lahku (soov. pöörded otse).

3.1.2. Noodist lugemine ja muusikaanalüüs

Mõlemas aines on kogu vanema astme vältel teemaks noodist lugemine, kuuldeline ja kirjalik analüüs.

Tabel 2. Noodist lugemine ja muusikaanalüüs

Solfedžo V-VII klass	Klaver V-VII klass
<p>Intervallid ja akordid. Ehitamine ja kuulamine.</p> <p>Mitmehäälne laulmine ja analüüs.</p> <p>Tutvuda septakordidega tuttavate laulude ja muusikanäidete abil (analüüsida, mängida). Õppida ka ehitama, kuuldeliselt eristama ja laulma. Soovitav on ka kodus järgnevusi kuulata ja üles märkida õpetaja antud helinäidete abil.</p> <p>Kõlade määramine (kuulamine) koos noodistamisega.</p>	<p>Noodistlugemisoskus on suure praktilise väärtusega. Mida paremini õpilane mängib noodist, seda edukam ta on repertuaari õppimisel. Tähelepanu peab jätkuma kõigi faktuuri elementide jaoks komplekselt.</p> <p>Hea noodilugemisoskus põhineb nägemise, kuulmise ja motoorika sünteesil. Töö kulgeb kahes omavahel tihedalt seotud suunas:</p>

	1) teksti täpne analüüs, s.t. oskus silmadega lugeda teksti, mis põhineb eelnevalt omandatud teadmistel ja kogemustel; 2) sujuv, peatusteta (analüüsile toetuv) kuulmiskontrollile alluv mäng.
--	--

3.1.3. Improvisatsioon, omalooming ja saatefaktuuri kujundamine

Mõlemas aines on teemaks improvisatsioon, omalooming ja saatefaktuuri kujundamine. Mõlemas ainekavas on käsitletud ka tähtharmoniaat.

Tabel 3. *Harmonia ja saatefaktuuri kujundamine*

Solfedžo V-VII klass	Klaver V-VII klass
PÕHIEESMÄRK: Intervallid ja akordid. Ehitamine, kuulamine. Õpetuse eesmärgiks on arendada sisemist kuulmist. Muusika kuulamine ja analüüsimine. Improvisatsioon ja omalooming, transponeerimine (ka bassivõtmesse) VII klassi eksam: Kirjaliku ülesande punkt 6 laulmine, võimekatel ka laulu saatmine akordimärkide järgi.	Loovat suhtumist muusikasse ja muusikalise väljenduse julgust soodustavad kuulmise järgi mängimine, transponeerimine, improviseerimine ja klaverisaate kujundamine.

<p>Tonika (I astme) kolmkõla (T, t). Subdominant (IV astme) kolmkõla (S, s). Dominant (V astme) kolmkõla (D). Põhikomkõlade ehitamine. Lisaks võib edasijõudnutele tutvustada põhikolmkõlade kasutamist laulude saatmisel.</p>	<p>- meloodia saatmine T ja D funktsioonidel põhineva üksiku bassiga;</p>
<p>Lihtintervallide ehitamine ja laulmine helistikus ning antud noodist üles ja alla. Intervallide kuulamine. Dissoneerivad intervallid lahendustega duuris ja harmoonilises mollis.</p>	<p>- meloodia saatmine kvinti burdooniga, nn. torupillisaade; - eelmise värvikam variant on kvindi vaheldumine sekstiga - meloodia saatmine liikuva kvindiga - alumise hääle liikumine meloodiaga sekstis, deetsimis.</p>
<p>Dominantseptakordi pöörded ja nende lahendused duuri ja molli. Põhikuju V7, 1.pööre V6/5, 2. pööre V4/3 3. pööre V2 4-häälsete harmooniliste järgnevuste kuulamine.</p>	<p>- kvindi ja seksti positsioonidelt ka akordid - T kk, S64 ja D65 (mittetäielikuna);</p>
<p>Kadentsid: lihtkadentsid I V I (autentne) ja I IV I (plagaalne); lihtkadentsi esimene (I IV V I) ja tene kuju (I IV K64 V (7) I). V7 lahendusega VI kolmkõlasse.</p>	<p>- arvestada kadentsi harmoonial põhineva saate improvisatsiooniga - moodustada ja varieerida kadentsidel põhinevaid väikesi struktuure.</p>
<p>Toonika (I astme) kolmkõla (T, t). Subdominant (IV astme) kolmkõla (S, s). Dominant (V astme) kolmkõla (D). Põhikomkõlade ehitamine ja laulmine duuris ja harmoonilises mollis.</p>	<p>- saatmine põhikolmkõladega. Erilist tähelepanu pöörata iga funktsiooni spetsiifilisele kõlale. Eraldada neid ka kuulmise järgi;</p>

Kromaatilised läbiminevad ja abihelid.	- lineaarse saatena mängida bassis diatoonilisi või kromaatilisi meloodiaga sobivaid käike.
<p>Tähtharmonia: Edasijõudnutele võib tutvustada ka sus2 ja sus4 akorde;</p> <p>C7 = dominantseptakordi kõlaline akord C-noodist</p> <p>CM7 („Maj seitse“) = C-noodist ehitatud septakord, mis kõlab nagu duuri kolmkõla suure tertsiaga.</p> <p>Co7= C-noodist > kolmkõla väikese tertsiaga.</p> <p>Ka nende kahe septakordiga tutvuda tuttavate laulude ja muusikanäidete abil (analüüsida, mängida).</p>	<p>- klaverisaate kujundamine tähtnimetuste järgi.</p> <p>Kolmkõladele lisanduvad järk-järgult sekstiga akordid ja septakordid;</p>
Improvisatsioon ja omalooming	<p>- sissejuhatuste, vahe- ja järelmängude loomine.</p> <p>Loomingulist initsiatiivi ergutab improviseerimine kahel klaveril:</p> <ul style="list-style-type: none"> - "küsimus-vastus" vormis; - ühel klaveril kindel harmooniline struktuur või teatud fakturne foon (nt. arpedžod, ostinato jms.), selle taustal teisel klaveril improviseeritud soolo

3.1.4. Järeldused solfedžo ja klaveriõpetuse lõimumise kohta Viljandi muusikakooli ainekavade põhjal

Solfedžo ja klaveriõpetuse vanema astme ainekavade analüüsi tulemusena selgus, et nende kahe aine tugevaks horisontaalseks lõimimiseks vajalikud ühised teemad on ainekavades õppeaasta raames ajalises korrelatsioonis. See võimaldab eri ainete tundides

käsitleda samaaegselt üksteisega seotud teemasid ning saada ainetest avaram ettekujutus. Selgub, et ained on organiseeritud spiraallõimingu põhimõttel, kus aasta-aastalt muutub õpitava sisu ja maht keerulisemaks, samas aga käsitletakse igal aastal kogu ainet võimalikult laialt. Solfedžo tunnis läbitud teoreetilisele osale on klaveriõppes võimalik anda erinevaid väljundeid just praktilise musitseerimise läbi.

Fundamentaalse kategooriana on helistike käsitlemine mõlemas ainekavas leidnud olulise koha läbides ka kõiki teisi kategooriaid nagu noodist lugemine, muusika analüüs, improvisatsioon, omalooming ja saatefaktuuri kujundamine. Klaveri ainekavas rõhutatakse ka helistike kuuldelist tundma õppimist, mis otseselt kattub solfedžo aine ühe põhieesmärgiga, milleks on õpilase muusikalise kuulmise arendamine (Sillamaa 2012, lk 25).

Klaverirepertuaari iseseisvaks õppimiseks on vajalik oskus kontrollida kuuldeliselt mängitava nooditeksti õigsust. Kuuldeliseks kontrolliks on vajalik õpitava nooditeksti analüüsimisoskus, mis võimaldab muusikalist materjali näha teoreetiliste ühikutena nagu astmed, helilaadid, intervallid ja akordid. Nii solfedžo kui klaveriõpetuse ainekava rõhutavad muusikaanalüüsi olulisust. Solfedžos seisneb noodist lugemine ennekõike solfedžeerimisülesannete *prima vista* laulmises. Noodist lugemine klaveril vajab kiiret nooditeksti analüüsimisoskust, mis eeldab solfedžos õpitavate intervallide ja akordide struktuuri tundmist. Sujuv, peatusteta, kuulmiskontrollile alluv mäng eeldab solfedžos õpitud intervallide ja akordide kuuldelise analüüsi oskust.

Nii klaveri kui ka solfedžo ainekavades peetakse oluliseks loovat suhtumist muusikasse, mis väljendub improviseerimises, omaloomingus ja saatefaktuuri kujundamises. Seda soodustavad kuulmise järgi mängimine ja transponeerimisoskus. Solfedžo ainekavas sisalduv intervallide-, akordiõpetuse ja harmoonia teema leiab klaveri ainekavas väljundi erinevate intervallide, põhikolmkõlade, septakordide ja kadentside kasutamises saatefaktuuri kujundamisel. Analüüsitav Viljandi muusikakooli klaveriõpetuse ainekava on identne 1997. a. haridusministeeriumi poolt kinnitatud kohaliku omavalitsuse huvialakooli üleriigilises õppekavas oleva klaveriõpetuse ainekavaga. Selle ainekava järgi õpetab valdav osa Eesti muusikakoole. Solfedžo ainekava on koostatud Viljandi muusikakooli solfedžo õpetajate poolt 2011.a. Sellest ainekavade koostamise ajalisest

erinevusest tulenevad mitmed sisulised erinevused. Näiteks klaveriõpetuse ainekavas on ebaproportsionaalselt suur tähelepanu kahel akordil nagu dominantseptakord ja vähendatud juhtseptakord. Selle põhjuseks on klassitsismi ajastu muusika domineerimine pedagoogilises repertuaaris. Solfedžo ainekava on harmoonia temaatika osas mitmekesisem, pöörates suuremat tähelepanu tähtharmoniale.

Kokkuvõttes võib teha järelduse, et Viljandi muusikakooli solfedžo ja klaveriõpetuse vanema astme ainekavade sisu loob eeldused mitmekülgseks lõimimiseks.

3.2. Solfedžo ja klaveritundide lõimimine Viljandi muusikakooli igapäevases õppetöös

3.2.1 Klaveritundide vaatlemise tulemused

Tunnivaatluse käigus registreeris vaatleja ettevalmistatud tabelisse (vt. lisa 3) kõik muusikateooria ja solfedžoga seostuvad mainingud. Tabelis 5 on tähistatud iga teema käsitlemine vastava klaveriõpetaja juures kolme tunni vältel vähemalt ühel korral. Kokku on erinevaid teemasid 22.

Tabel 4. *Klaveritundide vaatlustabel*

	A	B	C	D	E
Helistikud ja helistikumärgid	x	x	x	x	x
Taktimõõt			x		
Meetrum ja rütm				x	x
Astmenumbiline analüüs		x	x		
Intervallid	x	x		x	
Akordstruktuur			x		
Põhikomkõlad pööretega			x	x	x
Dominantseptakord pööretega	x				
Septakordid	x				

Kadentsid	x		x		
Harmooniline analüüs		x			
Tähtharmonia			x		x
Kvindiring					
Helilaadid			x	x	
Sekvents					
Tempo- ja dünaamikaterminid		x	x	x	x
Transponeerimine	x	x			
Improvisatsioon				x	
Omalooming					x
Muusikaline mälu					
Laulmine				x	
Kuuldelised ülesanded			x	x	

3.2.2. Helistike õpetamise ajaline koostöö

Alljärgnevad tabelid toovad võrdlevalt välja helistike õpetamise ajalise korrelatsiooni. Võrdlemiseks vajalik informatsioon on saadud mõlema aine e-päeviku tunnikirjeldustest, lisaks klaveritundide vaatlusandmed.

Tabel 5. Õpilane nr.1 Solfedžos ja klaveritundides käsitletavate helistike ajaline koostöö

Tund nr.	Solfedžo	Klaver
1	fis-moll	d-moll
2	fis-moll ja Es-duur	d-moll
3	fis-moll, c-moll ja Es-duur	Bes-duur

Tabel 6. Õpilane nr.2 Solfedžos ja klaveritundides käsitletavate helistike ajaline jaotus

Tund nr.	Solfedžo	Klaver
1	E-duur ja Ges-duur	Bes-duur
2	es-moll	-
3	fis-moll, c-moll ja Es-duur	C-duur

Tabel 7. Õpilane nr.3 Solfedžos ja klaveritundides käsitletavate helistike ajaline jaotus

Tund nr.	Solfedžo	Klaver
1	fis-moll ja Es-duur	Es-duur
2	fis-moll ja Es-duur	Es-duur
3	fis-moll ja Es-duur	Es-duur

Tabel 8. Õpilane nr.4 Solfedžos ja klaveritundides käsitletavate helistike ajaline jaotus

Tund nr.	Solfedžo	Klaver
1	Ges-duur	As-duur
2	Ges-duur	Bes-duur, Es-duur, As-duur, g-moll, c-moll ja f-moll
3	Ges-duur ja es-moll	As-duur ja f-moll

Tabel 9. Õpilane nr.5 Solfedžos ja klaveritundides käsitletavate helistike ajaline jaotus

Tund nr.	Solfedžo	Klaver
1	E-duur ja cis-moll	c-moll
2	cis-moll	D-duur ja G-duur
3	-	-

3.3. Järeldused

Ainuke solfedžo tundides käsitletav teema, mida kõik viis uurimuses osalenud klaveriõpetajat ka oma tundides käsitlesid, oli helistikud ja helistikumärgid. Oluline erinevus seisneb selles, et solfedžos on helistike puhul põhitähelepanu helistikumärkidel ja astmetel, siis klaveritunnis tegeletakse põhiliselt pianistliku osaga, mis puudutab ennekõike sõrmestusi ja strikke. Peab tõdema, et antud teema käsitlemise ajaline koostõla oli registreeritav ainult õpilase nr. 3 tundides. Ajalise koostõla puudumise üks põhjustest võib olla solfedžo- ja klaveriõpetajate tööplaanide koostõlastamata jätmine. Seda oleks võimalik kompenseerida Viljandi muusikakoolis kasutusel oleva e-päeviku abil, kus klaveriõpetajatel on võimalik teada saada solfedžos õpitavate teemade ajaline

jaotus.

Klaveriõpetuse ainekavas on olulisena välja toodud helistike kuuldeline õppimine, mis tõenäoliselt tähendab muu hulgas duuri ja molli erikujude astmelise hierarhia kuuldelist eristamist. Töö autor fikseeris tunnivaatluste käigus ainult õpetaja C poolt helistike käsitlemise kuuldelise aspekti.

Töö autor arvestab ka sellega, et kõiki tabel nr. 4 toodud muusikateoreetilisi teemasid ei ole võimalik klaveritunniga lõimida, kuid tunnivaatluste käigus selgus, et üldine muusikaanalüüsi osakaal on väike. Sama tähelepaneku võis teha ka kõikide muusikalise loovuse arendamist puudutavate teemade kohta nagu improvisatsioon ja omalooming. Solfedžo ainekava üks kesksemaid teemasid on muusikalise kuulmise arendamine. Repertuaari omandamist kuuldelisel teel ei olnud võimalik registreerida üheski vaadeldavas tunnis aga õpetajate C ja D tundides oli teemaks mõningate muusikaliste elementide kuuldeline analüüs.

Teine solfedžoga kõige enam seostatud teema oli tempo- ja dünaamikaterminid. Klaveritundides oli kõige suurem osakaal erinevate interpretatsiooniprobleemidega tegelemisel, seega tempo ja dünaamikaterminid leidsid otsest rakendamist. Samas on tempo ja dünaamikaterminid vanema astme solfedžo tundides kõikidest tabel nr. 5 toodud teemadest kõige vähem käsitletav teema. Kõik ülejäänud tabel nr. 5 toodud teemad on otseselt pianistliku interpretatsiooni mõttes kaudsemalt seotud ja seetõttu ka oluliselt vähem käsitlemist leidnud. Sellest lähtuvalt tekib küsimus klaveriõpetuse ainekava väljunditest, mis samuti vajaks täiendavalt uurimist.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et ainekavadest lähtuvalt on Viljandi muusikakoolis toimuv klaveriõpe ja solfedžo omavahel lõimunud olulisel määral, kuid sihipärase vertikaalse ja horisontaalse lõimimise osakaal on väike.

3.4. Rakendusvõimalusi - Viljandi muusikakooli solfedžo ainekavas sisalduvad muusikateoreetilised ja didaktilised aspektid, mida on võimalik lõimida klaveriõpetusega

Klaveriõpetuse ainekava (vt. lisa 2) analüüsisist tulenevalt võib nimetada põhilised klaveritunnis käsitletavat teemad: repertuaari omandamine, mängutehniliste võtete arendamine, noodist lugemine, saatefaktuuri kujundamine, improvisatsioon, omalooming ja muusikateoste analüüs. Sellest lähtuvalt töö autor pakub välja erinevaid meetodeid, kuidas solfedžos käsitletavaid teemasid lõimida klaveriõpetusega:

- **Helistikud ja helistikumärgid.** Pedagoogiline klaverirepertuaar on üldjuhul helistikupõhine. Helistikega tegelemine peaks olema kompleksne, läbides praktiliselt kõiki solfedžo ja klaveritunni teemasid ajalises korrelatsioonis.
- **Taktimõõt.** Repertuaari õppimine ja teised klaverimänguga seotud ülesanded on üldjuhul meetriliselt organiseeritud. Solfedžo tunnis käsitletavat taktimõõduga seotud teemad on lõimitavad klaveritundi seoses vastavas taktimõõdus olevate noodistlugemis- või improvisatsiooniülesannetega. Autori kogemusel on erinevad liit-taktimõõdud nagu 6/8 ja 5/4 klaveritunnis varem kasutusel kui solfedžo ainekava ette näeb.
- **Meetrum ja rütm.** Repertuaari ja teiste muusikaliste ülesannete rütmiline analüüs. Erinevaid meetrumi- ja rütmitunnetust arendavaid ülesandeid saab klaveritundides praktiseerida läbi improvisatsiooniülesannete, mis on piiritletud kindlate fookuses olevate rütmidega. Meetrumi tunnetuse arendamiseks on võimalik kasutada erinevaid nn. põhjasid ehk fonogramme, millega koos mängimine aitab õpilasel tajuda muusika katkematu liikumise paratamatust. Ainult üksi pilli mängides võib õpilasele harjumuseks saada erinevate mõttepauside tegemine, mis seab ta pärast raskesse olukorda teistega koos musitseerides. Improvisatsiooniharjutus on võimalik koostada nii, et õpilane tohib kasutada näiteks ainult neljandikke ja trioole või ainult punkteeritud rütmi jne.
- **Astmenumbriline analüüs.** Muusikateoste meloodiline ja harmooniline analüüs

helilaadi astmetest lähtuvalt. Kogu helistikepõhine muusika peaks olema õpilasel astmeliselt analüüsitud. Õpilane võib lihtsama muusikapala ka numbriliselt välja kirjutada. Autori kogemusest lähtuvalt on see meetod solfedžot ja pillimängu kõige enam lõimiv tegevus. Diatoonilise muusika analüüs, mida õpilased solfedžo aine raames teevad, lähtub enamasti astmelisusest ja konkreetsemalt astmete numbrilisest analüüsist.

- **Intervallid.** Kogu muusika koosneb üldjuhul kas meloodilistest või harmoonilistest intervallidest. Erinevaid improvisatsiooni ja omaloomingu ülesandeid võib rajada piiratud hulga õpitavatele intervallidele. Sarnaselt eelpool mainitud piiratud rütmifiguuridega improvisatsiooniharjutustele on erinevate intervallidega põhjalikumaks tutvumiseks väga tulemuslik neid kasutada omaloomingulistes etüüdides. Õpilasele võib anda ülesande, kus ta komponeerib 16 taktise etüüdi, mille meloodias tohib kasutada näiteks ainult tertse ja kvinte.
- **Akordstruktuur.** Millistest intervallidest koosnevad klaveril mängitavad akordid. Klaver harmooniapillina on hea võimalus akordidega seonduvaid ülesandeid lõimida klaverimänguga. Oluline oleks leida sellist repertuaari, mille harmooniline plaan on õpilasele analüüsimiseks jõukohane. Harmoonilist analüüsi tehes on õpilastel repertuaari ka lihtsam pähe õppida, sest seoste hulk on suurem.
- **Põhikomkõlad pööretega.** Heliredelite juurde kuuluvate arpedžode ja akordide analüüs. Kadentside mängimine. Repertuaari harmooniline analüüs. Saatefaktuuri kujundamine. Lihtsaid lastelaule saab saata põhikomkõladega, mida võib õpetaja soovitusel asendada ka vastava pöördega.
- **Dominant septakord pööretega.** Heliredelite juurde kuuluvate arpedžode ja akordide analüüs. Repertuaari harmooniline analüüs. Saatefaktuuri kujundamine.
- **Septakordid.** Repertuaari harmooniline analüüs. Saatefaktuuri kujundamine. Tähtharmonia.
- **Kadentsid.** Heliredelite juurde kuuluvad traditsioonilises klaveripedagoogikas kadentsid. Repertuaari harmooniline analüüs. Saatefaktuuri kujundamine. Improvisatsiooni ja omaloomingu ülesanded kadentsidega.
- **Harmooniline analüüs.** Repertuaari harmooniline analüüs. Lisaks võib teha harmoonilist analüüsi tunnis kuulatavatele muusikateostele.
- **Tähtharmonia.** Saatefaktuuri kujundamine. Improvisatsiooni ja omaloomingu ülesanded.

- **Kvindiring.** Erinevaid tehnilisi harjutusi võib mängida läbi kvindiringi.
- **Helilaadid.** Improvisatsiooniharjutuste rikastamine erinevate diatooniliste helilaadidega.
- **Sekventsid.** Heliredelid ja saatefaktuuri kujundamine. Improvisatsiooni ja omaloomingu ülesanded.
- **Tempo- ja dünaamikaterminid.** Repertuaaris sisalduvad terminid. Improvisatsiooni ja omaloomingu ülesanded.
- **Transponeerimine.** Lihtsamaid klaveripalu ja saatepartiisid saab transponeerida erinevatesse helistikesse.
- **Improvisatsioon.** Loomingulisust toetav muusikaline praktika. Erinevaid klaverimängutehnilisi ja muusikateoreetilisi teemasid saab lõimida muusikaga läbi improvisatsiooni.
- **Omalooming.** Loomingulisust toetav muusikaline praktika. Erinevaid klaverimängutehnilisi ja muusikateoreetilisi teemasid saab lõimida muusikaga läbi kompositsiooni.
- **Muusikaline mälu.** Lihtsama klaverirepertuaari omandamine kuuldeliselt.
- **Laulmine.** Soovitav on erinevat klaveril mängitavat muusikat ka laulda. Lauldes tekib mängitava muusikaga tugevam kõlakujutuslik seos.
- **Kuuldelised ülesanded.** Lihtsama klaverirepertuaari omandamine kuuldeliselt. Tundides või iseseisvalt kuulatava muusika kuuldeline analüüs.

Mitmete eelpool mainitud meetodite kasutamise suurimaks takistuseks on traditsioonilise klaveripedagoogika keskendumine võimalikult nõudliku repertuaari pikale ja põhjalikule viimistlemisprotsessile. Selle tõenäoline põhjus on klaveripedagoogide töö hindamine konkursidel saavutatu põhjal, aga Muusikakoolide Liidu poolt korraldatavatel klaverikonkursidel ei pea õpilased näitama oma taset noodistlugemises, saatefaktuuri kujundamises, transponeerimises ega improviseerimises, kuigi mainitud praktikad on olulisel kohal klaveriõpetuse ainekavas.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimuse põhieesmärgiks oli välja selgitada, mil määral klaveriõpetus on lõimitud solfedžo ainega Viljandi muusikakoolis. Töö autor otsis vastuseid küsimustele:

- Millised on solfedžos ja klaveriõpetuses käsitletavad ühised teemad Viljandi muusikakooli solfedžo ja klaveriõpetuse vanema astme ainekavadest lähtuvalt?
- Millisel määral on solfedžo ja klaveri tunnid lõimitud Viljandi muusikakooli igapäevases õppetöös?
- Milliseid Viljandi muusikakooli vanema astme solfedžo tundides käsitletavaid teemasid on võimalik lõimida klaveriõpetusse ehk millised on võimalused ainetevahelise lõimingu suurendamiseks?

Lisaks soovis töö autor uuringu tulemustest lähtuvalt välja pakkuda erinevaid solfedžo ja klaveriõpetuse lõimimise võimalusi.

Töös esimeses osas anti ülevaade lõimingu teoreetilistest lähtekohtadest ja muusikalisest huviharidusest Eestis ja kitsamalt Viljandi muusikakoolis. Sõnastati uurimuse põhieesmärk ja küsimused, millele uurimuse käigus vastuseid otsisti. Magistritöö empiirilises osas anti ülevaade uuritavatest, töös kasutatavast uurimismeetodist, uurimuse käigust ja saadud andmete analüüsist.

Juhtumiuuringu esimeses osas viidi läbi solfedžo ja klaveriõpetuse ainekavade võrdlev analüüs lõimingu seisukohalt. Töö autor jõudis järeldusele, et Viljandi muusikakooli solfedžo ja klaveriõpetuse vanema astme ainekavade sisu loob eeldused mitmekülgselt lõimimiseks. Juhtumiuuringu teises osas analüüsiti klaveritundide vaatlustulemusi solfedžos käsitletavate teemade kontekstis. Töö autor jõudis järeldusele, et ainekavadest lähtuvalt on Viljandi muusikakoolis toimuv klaveriõpe ja solfedžo omavahel lõimunud olulisel määral, kuid sihipärase vertikaalse ja horisontaalse lõimimise osakaal on väike. Selgus, et mõningaid ainekavades avalduvaid potentsiaalseid lõiminguaspekte nagu

muusika analüüs ja improvisatsioon, rakendatakse klaveritundides vähesel määral. Ilmnesid ka probleemid solfedžos ja klaveritundides käsitletava materjali ajalises kooskõlas. Kõige selgemalt kattusid ainekavades helistike õppimisega seonduvad teemad, kuid eelpool mainitud ajalise korrelatsiooni puudumise tõttu kaotab lõiming oma algse eesmärgi, mis seostub terviklikuma teemakäsitlemisega, mille tulemusena õpilase omandatud teadmised leiavad väljundi praktilises musitseerimises.

Analüüsi tulemusena ilmnas, et kõiki põhilisi solfedžoga seostuvaid teemasid on võimalik lõimida praktilise musitseerimisega klaveriõpetuses. Sellega seoses pakub töö autor välja erinevaid võimalusi solfedžos käsitletavate muusikateoreetiliste teemade ja muusikaliste oskuste lõimimiseks klaveriõppega. Edasistes uurimustes oleks vajalik välja selgitada solfedžo ja pilliõpetuse ajalise kooskõla puudumise põhjuseid ning eraldi uurimist väärib ka teema, mis seostub kuuldelise ja noodist muusikapalade õppimise probleemistikaga.

Käesolev uurimus kinnitas Ene Oltre ja Virgo Sillamaa magistritöodes kirjeldatud improvisatsiooni rakendamise olulisust muusikateoreetiliste ainete lõimimisel pillimänguga.

Viljandi muusikakooli õppekorraldus ning klaveri ja solfedžo ainekavad on suurel määral sarnased teistele Eesti muusikakoolidele, seetõttu antud magistritöös läbiviidud uurimuse tulemused võivad huvi pakkuda ka ülejäänud Eesti muusikakoolide õpetajatele ja juhtkondadele.

Töö autori arvates vajab antud magistritöö teema täiendavat uurimist muusikateoreetiliste ainete ja pilliõpetuse didaktikast lähtuvalt, et koostada kaasaegseid aktiivõppe meetoditel põhinevaid juhendmaterjale, mida pilli- ja muusikateoreetiliste ainete õpetajad saaksid oma töös kasutada.

KASUTATUD ALLIKAD

Aru, L. & Jaani, J (2010) *Lõiming. Lõimingu võimalused põhikooli õppekavas* Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.

Eesti Entsüklopeedia (ENE) 3. (1988) Tallinn: Kirjastus Valgus. lk 648.

Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts. Külastatud 18. juuli 2013, <http://www.emakeeleselts.ee>.

Ehala, M. (2010) *Lõiming. Lõimingu võimalused põhikooli õppekavas*. Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.

Fullan, M. (2006). *Uudne arusaam haridusmuutustest*. Tartu: AS Atlex.

Gustavsson, B. (2000). *Haridus kaasajal: hariduse võimalustest ja tingimustest kaasaegses ühiskonnas*. Tõravere: Eesti Vabaharidusliit.

Hvenekilde, E. (2009) *Õpilaste vastuvõtutingimuste uurimine ja täiustamine Tartu 2. Muusikakoolis*. Tallinn:Tallinna Ülikool. [Bakalaureusetöö].

Jensen, J., Rodgers, R. (2001) *Cumulating the intellectual gold of case study research*. Public Administration Review 61 (2).

Kuusk, T. (2005) *Õppekava integratsioon ja õpetajate meeskonnatöö õppekava elluviimisel*. Külastatud 22.juuni, 2013

http://www.opetajateliit.ee/doc_files/oppekava_integratsioon_ja_opetajate_meeskonnato_o_oppekava_elluviimisel_tiina_kuusk.pdf

Kuusk, K (2006) *Loeng MTÜde esindajatele 27. oktoobril 2006.a.*

Külastatud 17.juuli, 2013

<https://www.google.ee/search?q=Kadri+Kuusk%2C+Loeng+MT%C3%9Cde+esindajatele27.+oktoobril+2006.a.&oq=Kadri+Kuusk%2C+Loeng+MT%C3%9Cde+esindajatele27.+oktoobril+2006.a.&aqs=chrome..69i57.435j0&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

Kuusk, T. (2008) *Õppekava integratsiooni võimalusi*. Külastatud 20.juuni, 2013

http://www.oppekava.ee/index.php/Pilt:L%C3%B5imingualane_juhendmaterjal_31_03_09.pdf

Laherand, M-L (2008) *Kvalitatiivne uurimisviis*, OÜ Infotrükk, lk 77

- Lepmann, T.** (2010). *Lõiminguvõimalusi põhikooli matemaatikas*. Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
- Liiva, M., Rohtmets, K., Sulg, A.** (1997) *Ainetevaheliste seoste arvestamine õppetöös*. Haridus, nr 4.
- Luisk, Ü.** (2010) *Lõimingu võimalused põhikooli ajaloo ainekavas*. Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
- Middlewood, D., Parker, R., Beere, J.** (2005). *Creating a Learning School*. London: Paul Chapman Publishing
- Olbrei, M.** (1998). *Loodusõpetuse integratsioon teiste õppeainetega esimeses klassis*. Loodusõpetus Eesti kooli uues õppekavas. Loodusõpetuse õpetajate üleriigiline konverents Tallinna Tehnikaülikoolis. Tallinn.
- Oltre, E.** (2013) *Pop-jazzteooria õpetamisest muusikakoolide rütmimuusikaosakondade baashariduse tasandil*. Tallinn, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Koolimuusika Instituut.
- Pilli, E.** (2009) *Väljundipõhise õppekava koostamine*. Külastatud 4. oktoober, 2013
<http://www.lote.ut.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1002076/%D5pitulemuste+juhendamaterjal.pdf>
- Pung, A.** (2002) *Quo vadis, Eesti muusikaharidus*. Muusika, 2
- Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava* (2002). Riigi Teataja, I osa, nr 20,
- Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava* (2010). Külastatud 20. juuni, 2013
<https://www.riigiteataja.ee/akt/174787>
- Pärtel, E., & Ööpik, E.** (1998) *Õppeainete integratsioonist. Hariduse sisu ja kvaliteet: materjalide kogumik*. Koost. T. Tenno. Tallinn: EKK trükikoda. lk 15-17.
- Raudsepp, A.** (2010) *Lõiming inglise keele õpetamisel*. Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
- Saago, T.** (2010) *Lõiming käsitöö ja kodunduse ainekavas*. Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
- Selke, T** (2007) *Suundumusi eesti üldhariduskooli muusikakasvatuses 20. sajandi II poolel ja 20. sajandi alguses*. Doktoritöö, Tallinna Ülikool, Tallinn: Ülikooli Kirjastus
- Sillamaa, V.** (2012) *Improvisatsiooni rakendamine rütmimuusika hariduses*. Magistritöö. Tallinn, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Interpretatsioonipedagoogika Instituut.
- Soy, S.** (1998) *The Case Study as a Research Method*. Külastatud 23.juuli, 2013
<http://www.gslis.utexas.edu/~ssoy/usesusers/l391d1b.htm>

- Sägi, L.** (2010) *Eesti keele kui teise keele lõimingust*. Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
- Taba, H.** (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace & World, INC
- Unt, I.** (2005) *Andekas laps*. Tallinn: Koolibri.
- Varendi, S** (2011) *Esimese kooliastme võõrkeeleeõpetajate hinnangud lõimimisvõtete olulisuse ja kasutamise kohta*. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Vars, G.** (1991). *Integrated Curriculum in Historical Perspective*. Educational Leadership, Oct. 91, Vol. 49, Issue 2, p. 14-15
- Vääri, E. & Kleis, R., Silvet, J.** (2000). *Võõrsõnade leksikon*. Tallinn: Valgus.
- Õigekeelsussõnaraamat* (2006). Keelevara. Külastatud 18. juuli 2013, <http://keelevara.ee/>
- Õunapuu, L.** (2010) *Üliõpilaste kirjalikud tööd*, Viljandi
- Yin, R.K.** (2003) *Case Study Research: Design and Methods*. California: Thousand Oaks

Lisa 1 Viljandi muusikakooli solfedžo vanema astme ainekava

Vanem aste

V klass

PÕHIEESMÄRK: Suurendatud ja vähendatud intervallid. Põhikolmkõlade pöörded duuris ja mollis. Tähtharmonia.

1) Rütm ja taktimõõt.

6/8 taktimõõt. Rütmi grupid kuueteistkümnendiknootidega. Grupeerimine. Sünkoop triool, Pidekaare lihtsamad variandid. Rütmi harjutused.

2) Helistikud.

Viie märgiga duurid ja mollid.

Mitmehäälne laulmine ja analüüs. Transponeerimine. Improvisatsioon ja omalooming.

3) Intervallid.

Lihtintervallide ehitamine ja laulmine helistikus ning antud noodist üles ja alla.

Intervallide kuulamine.

Dissoneerivad intervallid lahendustega duuris ja harmoonilises mollis.

<4 (triton) IV astmelt lahendusega v.6 ja s.6

>5 (triton) VII astmelt lahendusega s.3 ja v.3

v.7 V astmelt lahendusega s.3 ja s.6 (duuris) ning v.3 ja v.6 (mollis).

s.7 I astmelt lahendusega p.8

Harmoonilises mollis: < 2 VI astmelt lahendusega p.4

> 7 VII astmelt lahendusega p.5

4) Akordid.

Põhikomkõlade pöörded. >VII lahendusega duuri ja molli.

Akordide tähistused astmenumbritega.

Kadentsid: lihtkadentsid I V I (autentne) ja I IV I (plagaalne);

lihtkadentsi esimene (I IV V I) ja tene kuju (I IV K64 V (7) I). V7 lahendusega VI kolmkõlasse.

Harmoonilised järgnevused 4 kuni 8 takti.

1) Diktaat

Diktaat, rütmidiktaat, astmediktaat. Soovitav on kirjutada diktaate ka kodutööna helifailide abil.

2) Tähtharmoonia.

Tutvumine duuri ja molli kolmkõla märgistusega tähtharmoonias (C = C-duuri kolmkõla, Cm = c-molli kolmkõla).

Edasijõudnutele võib tutvustada ka sus2 ja sus4 akorde (Csus2= sekundi pidega kolmkõla, Csus4= kvardipidega kolmkõla) ning samuti suurendatud ja vähendatud kolmkõla (C+ = suurendatud kolmkõla, mis koosneb kahest suurest tertsis, Co = vähendatud kolmkõla, mis koosneb kahest väikesest tertsis. Siin saab tuua paralleeli õpitud >VII kolmkõlaga). Tähtharmoonia avardab kolmkõla kasutamist praktilises muusikas – peale põhiastmete kolmkõlade esineb paljudes lauludes ka kõrvalastmete ehk II, III, ja VI astme kolmkõla.

Täht murdjoone all. C/E= C-duuri kolmkõla, bassis E noot. Tuttavate laulude ja muusikanäidete abil analüüsida ja mängida akorde. Õppida tähtharmoonia märgistuse järgi akorde ehitama.

Septakordid tähtharmoonias: C7 = dominantseptakordi kõlaline akord C-noodist.

CM7 („Maj seitse“) = C-noodist ehitatud septakord, mis kõlab nagu duuri kolmkõla suure tertsiga.

Ka nende kahe septakordiga tutvuda tuttavate laulude ja muusikanäidete abil (analüüsida, mängida) Septakorde peab õppida ka ehitama, kuuldeliselt eristama ja laulma.

VI klass

PÕHIEESMÄRK: Dominantseptakordi pöörded lahendustega duuris ja mollis.

Harmooniline duur. Neljahäälsed järgnevused. Tätharmonia.

1) Rütm ja taktimõõt.

Pidekaarega rütmid . 6/8 taktimõõdus punkteeritud rütmid. Taktimõõdud 2/2, 3/2 ja 6/4. Rütmiharjutused.

2) Helistikud.

Kuue märgiga duurid ja mollid.

Harmooniline duur ja põhikolmkõlad selles. Intervallid harmoonilises duuris: <2 VI astmelt lahendusega p.4; >7 VII astmelt lahendusega p.5.

Ehitamine ja laulmine.

Kromaatilised läbiminevad ja abihelid.

Kaldumine ja modulatsioon

Mitmehäälne laulmine ja analüüs. Transponeerimine. Improvisatsioon ja omalooming.

3) Akordid.

Dominantseptakordi pöörded ja nende lahendused duuri ja molli.

Põhikuju V₇, 1.pööre V_{6/5}, 2. pööre V_{4/3} 3. pööre V₂

4-häälsed harmooniliste järgnevuste kuulamine (8 takti). Akordide meloodilised seisud.

Soovitav on ka kodus järgnevusi kuulata ja üles märkida õpetaja antud helinäidete abil.

Kõrvalastmete kolmkõlade kasutamine järgnevustes.

4) Diktaat.

1 (-2) hääln

Võimekamatel õpilastel üksikute kromaatiliste abi- ja läbiminevate helidega.

Soovitav on kirjutada diktaate ka kodutööna helifailide abil.

5) Tähtharmonia

V klassis õpitu kordamine.

Uus septakord, „molli septakord“ . Cm7 = C-noodist ehitatud septakord, mis kõlab nagu molli kolmkõla väikese tertsiiga. Tutvuda septakordidega tuttavate laulude ja muusikanäidete abil (analüüsida, mängida). Õppida ka ehitama, kuuldeliselt eristama ja laulma.

VII klass

PÕHIEESMÄRK: Intervallid ja akordid. Ehitamine, kuulamine, laulmine.

Tähtharmonia.

1) Rütm ja taktimõõt.

Keerukamad süngoovid ja pidekaarega rütmid.

Segataktimõõt. Vahelduvtaktimõõt. Rütmiharjutused.

1) Laadid. Intervallid

Kvindiringi põhjal tutvustada helistikke kuni 7 määrgini, enharmonilised helistikud. Intervallide kuulamine, ehitamine, laulmine antud noodist või antud helistikus lahendustega.

Kaldumine ja modulatsioon

Tutvumine diatooniliste laadidega. Tutvumine silpnimetustega. Mitmehäälsed

harjutused. Analüüs. Improvisatsioon ja omalooming.

2) Akordid.

v. VII7 põhikujus lahendusega duuris, >VII7 põhikujus lahendusega harmoonilises duuris ja harmoonilises mollis.

V₇ põhikujus, lahendusega VI astme kolmkõlasse (duuris).

Katkestatud kadents : I-I₆ / IV-V₇ / VI-IV / K_{6/4}-V₇ / I-IV_{6/4} / I

Neljahäälsed harmoonilised järgnevused, kus kasutada tuleb ka 5 septaktodi põhikujus.

Tutvustavalt II7 põhikujus duuris ja mollis.

Soovitav on ka kodus järgnevusi kuulata ja üles märkida õpetaja antud helinäidete abil.

4) Diktaat.

1 (-2) hääline

Võimekamatel õpilastel üksikute kromaatiliste abi- ja läbiminevate helidega.

Soovitav on kirjutada diktaate ka kodutööna helifailide abil.

5) Tähtharmoonia

Õpitu kordamine.

Uued septakordid: „poolvähendatud septakord“ loomuliku duuri VII, harmoonilise duuri II või molli II astmelt. (Võib tuua paralleeli v. VII 7; h II7 duuris või II7 mollis). $C\emptyset^7 = C$ -noodist > kolmkõla suure tertsiaga.

„Vähendatud septakord“ $Co7 = C$ -noodist > kolmkõla väikese tertsiaga. (Võib tuua paralleeli > VII 7).

Tutvuda tuttavate laulude ja muusikanäidete abil (analüüsida, mängida). Õppida ka ehitama, kuuldeliselt eristama ja laulma.

Tutvustada võiks ka septakordide erinevaid määrgistusi ja nimetusi tähtharmoonias. Näiteks poolevähendatud septakordi kutsutakse veel „pooldim seitse“, tema määrgistus võib olla ka Cm7(-5) või Cm7(b5).

Vanema astme lõpueksam

Kirjalik:

1. Diktaat . Mängitakse kuni 8 korda.
2. Rütmidiktaat (meloodia järgi)
3. Järgnevus laias seades, 8 takti
4. Kõlade määramine (kuulamine) koos noodistamisega , 6 küsimust; mängitakse harmooniliselt. Iga ülesande algusnoot on ette antud.
5. Viie erineva septakordi kuulamine valikkuulamisena (tabelisse teha rist vastava septakordi juurde)
6. Ühe tuntud lastelaulu noodistamine, tähtharmoonia leidmine.

Suuline (vastavalt piletile):

1. Heliredeli laulmine lisadega: loomulik või harmooniline duur või harmooniline või meloodiline moll (kuni 5 määrgini helistikes); lisaks põhikolmkõlad pööretega, dominantseptakordi pööre või juhtseptakord ja üks suurendatud või vähendatud intervall lauldud helistikus.

Kaks lihtintervalli antud noodist üles või alla ja kaks akordi antud helistikus

2. Kahehääelse rütmiharjutuse koputamine aasta jooksul õpitud harjutustest.
3. Aasta jooksul õpitud harjutuse laulmine
3. Võõra harjutuse laulmine kuni 4 määrgiga helistikes.

4. Kirjaliku ülesande punkt 6 laulmine, võimekatel ka laulu saatmine akordimärkide järgi

Lisa 2 Viljandi muusikakooli vanema astme klaveriõpetuse ainekava

Vanem aste

- V õ/a. lõpetamisel esitada 3 teost: polüfoonia (soov. J. S. Bachi 2-häälne inventsioon), suurvorm, etüüd või pala.
- VI õ/a. lõpetamisel esitada 3 teost: polüfoonia (soov. J. S. Bachi 3-häälne inventsioon), suurvorm, etüüd või pala.
- V ja VI õ/a. kavades võib teha muudatusi, kuid õpilane peab õppeaasta jooksul kindlasti esitama hindele polüfoonia, suurvormi, etüüdi ja pala.
- VII õ/a. lõpetamisel esitada 5 teost: polüfoonia, suurvorm, etüüd ning kaks erineva karakteriga pala (nendest üks Eesti helilooja teos). Kooli juhtkonna või klaveriosakonna nõusolekul võib lõpueksami kavast välja jätta karakterpala.
- Klaveriõpingute vältel tuleb õpilasel läbida polüfooniline ja tehniline materjal, suurvormid ja palad, lisaks noodilugemine, ansamblid ja saated.

HELIREDELID

Heliredelid on klaverimängu tehnika lahutamatu osa. Edukuse tagab nende regulaarne harjutamine ja õpitava repertuaari helistikega sidumine, s.t. leida vastavas helistikus pala igale õpitavale heliredelile ja teatud tehnilisele võttele. Kokkupuude heliredelitega tuleks kõne alla juba I õ/a. (II poolaastal), eesmärgiks õppida tundma õpilasele võimetekohaste nõuetega kõiki helistikke kuulumise järgi. See võimaldab õpilasel orienteeruda helistike maailmas ja on abivahendiks klaviatuuri valdamisel.

V õ/a. on soovitatav läbi võtta järgmised helistikud: duurid - C, G, D, A, E, H; F, B, Es, As, Des; mollid - a, e, h, fis, cis, gis; d, g, c, f.

Töö planeerimisel võtta arvesse VI klassi nõudeid. Läbi võtta heliredel deetsimis, D7 lühike arpedzho eraldi või koos kätega, >VII7 pikk arpedzho põhikujus otse, murtud arpedzho ja tutvuda 4-helil. akordidega.

VI õ/a. - kõik dieeside ja bemollidega helistikud

- heliredelid oktaavis otse ja lahku;
- tertsis ja deetsimis otse (soov. ka lahku);
- 4-helil. akordid pedaaliga ja *staccato*;
- lühike arpedzho;
- murtud arpedzho;
- pikk arpedzho (soov. ka pöörded) otse ja lahku;
- kromaatiline heliredel otse ja lahku;
- D7 ja >VII7 lühike arpedzho;
- D7 ja >VII7 pikk arpedzho põhikujus otse ja lahku;
- II liitkadents (erinevates meloodilistes seisudes, kitsas või laias seades).

Soovitatav on läbi võtta heliredel sekstis (otse) ja D/ ning >VII7 4-helil. akordid.

VII õ/a. - kõik dieeside ja bemollidega helistikud

- heliredelid oktaavis, tertsis ja deetsimis otse ja lahku;
- heliredelid sekstis otse (soov. lahku);
- kromaatiline heliredel otse ja lahku, soovit. tertsis ja deetsimis otse;
- lühike arpedzho;
- murtud arpedzho;
- pikk arpedzho põhikujus otse ja lahku (soovit. pööretega);
- 4-helil. akordid pedaaliga ja *staccatos*;
- D7 ja >VII7 lühike arpedzho;
- D7 ja >VII7 pikk arpedzho põhikujus otse ja lahku (soov. pöörded otse).

Tehnilised arvestused võiksid toimuda IV, VI ja VII õppeaastal. Soovitatav oleks anda õpilasele sõnaline hinnang.

NOODILUGEMINE

Klaveriklassi töös on oluline osa noodilugemise arendamisel, ansamblimängul, saatepraktikal ja oskusel kujundada vaba klaverisaadet.

Noodistlugemisoskus on suure praktilise väärtusega. Mida paremini õpilane mängib noodist, seda edukam ta on repertuaari õppimisel.

Võime nooti ladusalt lugeda on looduse poolt vähestele kaasa antud. Küll on aga seda võimalik arendada.

Alustada tuleb algõpetusest ja jätkata süstemaatiliselt ning järjepidevalt

kogu õppeperioodi vältel.

Klaverifaktuur on mitmekihiline ja nõuab seetõttu nii vertikaali kui horisontaali üheaegset teostamist. Tähelepanu peab jätkuma kõigi faktuuri elementide jaoks komplekselt.

Hea noodilugemisoskus põhineb nägemise, kuulmise ja motoorika sünteesil.

Töö kulgeb kahes omavahel tihedalt seotud suunas:

- 1) teksti täpne analüüs, s.t. oskus silmadega lugeda teksti, mis põhineb eelnevalt omandatud teadmistel ja kogemustel;
- 2) sujuv, peatusteta (analüüsile toetuv) kuulumiskontrollile alluv mäng.

Esimesel õppeaastal ei erine noodist loetavate ja õpitavate palade raskusaste. Olulisim on siin õpitu kinnistamine.

Järgmistel aastatel on materjal klassitasemel olevatest paladest kergem, kuid juba diferentseeritum.

Esimestel aastatel innustavad lapsi ansamblipalad koosmängus õpetajaga. Kasutada võib ka lihtsustatud töötlusi ja populaarseid palasid.

SAATEKLASSIST

Loovat suhtumist muusikasse ja muusikalise väljenduse julgust soodustavad kuulmise järgi mängimine, transponeerimine, improviseerimine ja klaverisaate kujundamine. See töö hästi läbimõelduna ja süstemaatiliselt läbiviiduna ergutab õpilasi musitseerimisele. Juba esimestes klassides on soovitatav omandada järgmised klaverisaate kujundamise oskused:

- meloodia saatmine T ja D funktsioonidel põhineva üksiku bassiga;
- meloodia saatmine kvinti burdooniga, nn. torupillisaade;
- eelmise värvikam variant on kvindi vaheldumine sekstiga. Nendest lähtudes ka nn. *western bass*;
- kvindi ja seksti positsioonidelt ka akordid - T kk, S64 ja D65 (mittetäielikuna);
- meloodia saatmine liikuva kvindiga.
- vasaku käe liikumise kujundamine meloodiaga sobivatest üksikutest helidest;
- pentakordi või heliredeli harjutused vastassuunalises liikumises ja kaanonina;
- alumise hääle liikumine meloodiaga sekstis, deetsimis.
- arvestada kadentsi harmoonial põhineva saate improvisatsiooniga:

- saatmine põhikolmkõladega. Erilist tähelepanu pöörata iga funktsiooni spetsiifilisele kõlale. Eraldada neid ka kuulmise järgi;
- moodustada ja varieerida kadentsidel põhinevaid väikesi struktuure. Mängida neid bass vasakus, akord paremas käes (nt. valsi saade, polka saade);
- lineaarse saatena mängida bassis diatoonilisi või kromaatilisi meloodiaga sobivaid käike.

Alates V õppeaastast on soovitatav asuda mitmehäälse faktuuri väljatöötamisele paremas käes:

- klaverisaate kujundamine tähtnimetuste järgi. Kolmkõladele lisanduvad järkjärgult sekstiga akordid ja septakordid;
- sissejuhatuste, vahe- ja järelmängude loomine.

Loomingulist initsiatiivi ergutab improviseerimine kahel klaveril:

- «küsimus-vastus» vormis;
- ühel klaveril kindel harmooniline struktuur või teatud faktuurne foon (nt. arpedzhod, *ostinato* jms.), selle taustal teisel klaveril improviseeritud soolo.

VI ja VII õ/a. lisab vabale saate kujundamisele töö saateklassis instrumentaal- või vokaalsolistiga. Seoses sellega tekib uus probleem: õpilane peab endale teadvustama, et tema esitada on vaid osa muusikalisest tervikust. Ta peab jälgima ja tunnetama ka solisti partiid. Saatepraktikal on ka teine missioon - õpilane tutvub lähemalt teiste instrumentide ja vokaalmuusika probleematikaga.

Repertuaar valida võimalikult mitmekülgne (erinevad instrumendid, heliteoste karakteristikud, stiilid jne.).

Töö tulemuslikkuse nimel korraldada saateklassis kontrolltunde ja kontserte.

Kogu saatepraktika kursus tuleks lõpetada arvestusega VII õ/a. kevadel. Arvestus hõlmaks kogu läbivõetud materjali:

1. noodilugemine;
2. transponeerimine;
3. klaverisaate vaba kujundamine;
4. solisti saatmine.

Lisa 3 Tunnivaatlusleht

Õpetaja:	1. TUND	2. TUND	3. TUND
Helistikud ja helistikumärgid			
Taktimõõt			
Meetrum ja rütm			
Astmenumbriline analüüs			
Intervallid			
Akordstruktuur			
Põhikomkõlad pööretega			
Dominant septakord pööretega			
Septakordid			
Kadentsid			
Harmooniline analüüs			
Tähtharmonia			
Kvindiring			
Helilaadid			
Sekventsidsid			
Tempo- ja dünaamikaterminid			
Transponeerimine			
Improvisatsioon			
Omalooming			
Laulmine			
Kuuldelised ülesanded			

Summary

The aim of this dissertation was to ascertain the extent to which piano education is integrated with solfège in Viljandi Music School. The author of the thesis sought to answer the following questions.

What are the common themes in piano education and solfège based on the upper-level (years 5–7) curricula of these two subjects in Viljandi Music School?

To which extent have solfège and piano lessons been integrated in the quotidian instruction of Viljandi Music School?

Which of the themes covered in upper-level solfège lessons can be integrated into piano education; in other words, how can integration between music subjects be increased?

In addition, arising from the results of the study the author wished to propose supplementary ways in which solfège and piano education can be integrated.

In the first part of the case study, a comparative analysis of the curricula of solfège and piano education was conducted from the perspective of integration. The author of the dissertation concludes that the content of the upper-level curricula of solfège and piano education enables multifaceted integration. In the second part of the study, the results of the observation of piano lessons were analysed in the context of the themes covered in solfège. The author came to the conclusion that piano education and solfège are integrated to a large extent in Viljandi Music School, however, the proportion of purposeful vertical and horizontal integration is small.

It was discovered that some of the potential integration aspects existent in the curricula, such as music analysis and improvisation, are applied only to a minor degree in piano lessons. Among the problems, lack of temporal coordination in the material covered in solfège and piano lessons was noted. The study showed that all main themes covered in solfège can be integrated with practical music playing in piano education. Therefore, the author of the dissertation proposes various ways in which music-theoretical themes and musical skills covered in solfège can be integrated into piano education.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Marko Mägi 22.06.1976 annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose "Klaveriõpetuse ja solfedžo lõimimine Viljandi muusikakooli vanemas astmes", mille juhendaja on TÜ VKA lektor Tuulike Kivestu, reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni; üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, 28.10.2013